

Iz knjige sirot.

Josip Vandot.

II.

D rugi dan so pokopali na gorah ponesrečenega profesorja Žitnikarja. Nedaleč od velikega križa je bil izkopan njegov grob, poleg široke in mirne ciprese. V daljavi tam so stale bele gore in sinje planine. Naravnost na grob profesorja Žitnikarja so gledale. Ljubil jih je bil pokojni profesor in dostikrat je želel, da bi mogel vedno živeti kraj njih. In glej — izpolnila se mu je želja. Zdaj počiva pod belimi gorami in sanja večni sen o planinah. Planine pa gledajo na njegov grob, in mir vlada kroginkrog — sveti planinski mir.

Čez par dni pa je odpotovala uboga mati v mesto. Še enkrat je stopila pred odhodom na sinov grob, da se poslovijo od njega. Bilo je krasno jutro. Sive gore so bile vse posute z bleščečimi solnčnimi žarki, in oddaleč nekje se je glasila vesela pesem mladih koscev. Z gorâ so pozdravljale prijetne in lepe senožeti, in vsi gozdovi so bili polni ptičjega petja.

Pokleknila je gospa na sveži grob. Molila je gorko molitev in si otrla tupatam solze z robcem. Težko ji je bilo tako, da si je mislila, da ji poči srce... Edini otrok ji je bil on, ki počiva tu pod mrzlo zemljo. Njena ljubezen, ponos in upanje. Pred leti ji je umrl mož; objokovala je njegovo smrt, a tolažil jo je sin, njena uteha, njeno upanje. A zdaj je odšel tudi on — ostala je sama in zapuščena na svetu... Kdo jo bo tolažil in kdo jo bo ljubil v tej solzni dolini?

„Da bi prišla smrt in me ponesla nad zvezde k mojim dragim!“ si je zaželela. Molila je dolgo tisto jutro na grobu in se ni mogla ločiti od njega. Toda naposled je vendarle vstala. Še enkrat je pogledala na drago gomilo in takrat je zapazila tam ob vzglavju tri šopke. Lepi so bili in poviti iz najlepših poljskih rož.

Še vsako jutro je zapazila sveže šopke na sinovem grobu. Čudila se je temu, a izvedeti ni mogla za darovalca. Tako dobro ji je bilo v srcu, ko je videla tiste šopke. Mislila si je, da je na svetu še eno srce, ki žaluje z njo. Kako bi ljubila tistega, ki čuti z njo bridko boleost! Rada bi ga spoznala in mu stisnila roko... A zaman je poizvedovala okrog.

Napotila se je proti postaji in prišla ravno v zadnjem trenutku tja. Kajti vlak je že prihajal. Stopila je v voz. Še enkrat je pogledala na sinje planine, ki so se kopale v solnčnih žarkih, ki so ji ukradle najljubše na svetu — vlak se je premaknil. Potem pa so ji obvisle oči na mali deklici, ki je stala žalostna tam ob ograji in gledala naravnost v njo.

„Kovačeva Nežica je,“ je pomislila gospa. Žal ji je bilo, da je ni zapazila prej. Ugajala ji je mala sirota brez staršev in dobrih ljudi. Njeno vedenje ji je bilo všeč in njena lepa skromnost.

„Škoda,“ je mislila gospa in pomigala z roko v slovo. Priklonila se je Nežica, kakor se je priklanjala učiteljici, in vlak je odbežal. Še enkrat se je pokazal tam za ovinkom in potem je izginil. Prazno je bilo vse okrog in prazno je bilo tudi v srcu male Nežice.

Stisnila je k sebi šolsko torbico in se napotila preko vrta proti šoli. Izvedela je bila, da odhaja danes mestna gospa. Pa se je bila izmuznila od doma, da jo vidi še enkrat. Dolgo je čakala tam ob ograji, preden je prišla gospa. A ni je pogledala gospa, in Nežici je bilo bridko.

„Ah, pozabila je name,“ si je mislila. „Kaj ji je mar uboga, raztrgana Nežica!“ — A tedaj ji je pomignila gospa iz voza, pomignila je — in vlak je izginil, in izginil je prijazni, blede obraz mestne gospe.

Žalostna je bila Nežica ves tisti dan. Sirota ni imela drugega na svetu kakor bratca Andrejca, ki je pasel krave pri Črnetovih. Pri dalnjem sorodniku je živela borno; saj tisti stric je bil sam revež in ni imel drugega kakor pridne, žuljave roke. Že dolgo je tega, odkar je umrla dobra mamica v bridki bedi in je težko zapustila tujim ljudem mala otročiča. — Sirota je bila mala Nežica, in sirota je bil trmoglavac-Andrejec.

Rada je imela Nežica strica in teto, rada je imela mestno gospo. Če bi jo vprašal kdo, koga ima rajši, pa bi ne vedela odgovoriti... A šla je mestna gospa; daleč je šla v veliko mesto in se ne vrne morebiti nikdar več.

Tega pa ni mogla verjeti Nežica. Prepričana je bila, da se vrne gotovo v kratkem času. Stokrat si je že ponovila tisti dan vesele besede, da se povrne.

„Še me bodo pobožali po laseh in se mi bodo prijazno nasmejali. Lepo bo takrat, in gospa bodo pri meni...“

Tako je mislila mala Nežica in je čakala vrnitve mestne gospe. Prepričana je bila, da vidi kmalu gospo, in to prepričanje jo je kratkočasilo v dolgih dnevih. V tihih jutrih pa je trgala na polju najlepših rož in jih povijala v šopke. Potem pa je šla na pokopališče...

* * *

In resnično — ni se motila mala Nežica. Gospa se je kmalu vrnila iz mesta. Dolgčas ji je bilo v šumnem mestu. Hrepenela je po mirni zagorski vasi, hrepenela po sinovem grobu. Končno pa je pustila vse in se preselila za vedno v zagorsko vas. Po pokojnem možu je dobivala precejšnjo pokojnino, in govorili so, da je bogata in ima denarja, da sama ne ve kam z njim. Stanovala je v mali, prijetni hišici nedaleč od pokopališča.

Toda še preden je prišla gospa, so se prikazali nekega jutra tuji zidarji in delavci. Odšli so naravnost k županu, in župan jih je peljal na širni pašnik kraj vasi. Na najlepšem mestu so pričeli meriti, in ko so izmerili vse, je odšel župan domov. Delavci pa so delali, od zore do mraka so delali pridno kakor čebelice.

„Profesorjeva gospa iz mesta gradi hišo,“ je šel glas po vasi. Razveselila se je Nežica in tlesnila z rokami.

„Saj sem vedela, da pridejo,“ je dejala samasebi. „Srce mi je reklo tako . . . Sanjalo se mi je, da so me spet božali po laseh in so se mi smejali prijazno: Nežica, ej, Nežica! . . . Pa sem vedela, da pridejo . . .“

Ko se je vrnila Žitnikarjeva gospa iz mesta, se je napotila naravnost na grob sina Ivana. In glej — zopet so stali tam na vzglavju trije sveži, lepi šopki. Začudila se je gospa in mehko ji je bilo pri srcu. Na vsak način je hotela poizvedeti, kdo je blagi darovalec.

Dolgo se je mudila gospa na grobu. Potem pa je šla naravnost v župnišče. Župnik, star in blag gospod, ki ga je spoštovala in ljubila vsa dolina, jo je sprejel prijazno. Sedla sta k javorjevi mizi in se pogovarjala o tem in onem.

Med pogovorom je dejala gospa: „Prinesla sem s sabo večji znesek . . . Prosila bi Vas, da bi bili tako prijazni, pa bi razdelili med reveže. Poznate ljudi in veste dobro, kdo je v potrebi. Da bi molili za ubogega mojega Ivana . . .“

„Blag je Vaš namen, gospa,“ je odgovoril župnik in ganila ga je plemenitost stare, nesrečne gospe. „Bog Vas bo blagoslovil že na tem svetu za to. Vaše delo bo rodilo zlate sadove, saj bo ob njih blagoslov božji.“

„Samo utehe prosim v svoji nesreči — samo tolažbe prosim Boga,“ je vzdihnila gospa. „Vse drugo je zame že umrlo.“

„Potolažite se, gospa,“ je prigovarjal sivolasi župnik z glasom gorkega, srčnega sočutja. „Delajte dobro — in videli bode, da se Vam kmalu uteši duša. Bog je neskončno dober in ne pusti, da bi kdo trpel pokrivem.“

Besede župnikove so nekoliko potolažile nesrečno gospo. Postala je mirna. Molčala je nekaj časa, potem pa je spet izpregovorila:

„Veste, gospod župnik, nekaj me zanima tu v vasi. Kadarkoli pridem na grob pokojnega Ivana, vselej najdem tam tri sveže šopke. Čudno se mi zdi to in zelo rada bi izvedela za onega dobrega darovalca.“

„Ni darovalec, ampak darovalka,“ se je nasmehnil župnik. „Ako želite, gospa, pa vam povem, kako sem prišel do one skrivnosti.“

„Prosim, gospod župnik — dajte no povedati,“ je prosila gospa Amalija.

In župnik je pričel pripovedovati. „Imam navado, da vstanem vsako jutro zarano in se grem izprehajati v božjo naravo. Krasno je tam, in človeku je tako mehko in prijetno v srcu . . . In tisto jutro — menda bo že teden dni od tega — grem skozi polje tam ob potočku. Nedaleč tam, sredi travnika pa zagledam deklico, ki je trgala rože. Postanem nekaj časa in jo opazujem. Ni me zagledala. Ko je nabrala zadosti rož, se je vsedla na kamen in pričela povijati šopek.

Stopim prav tiho in nalahko k njej in jo vprašam: „Komu povijaš šopek?“

Prestrašila se je tako, da ji je padlo vse cvetje na tla. Dvignila se je in stala s povešeno glavo pred mano. Nobene besede se ni upala izpregovoriti.

— Povej no, Nežica! Saj ti ne storim ničesar hudega! sem jo bodril.

— Takrat pa se ji je razvezal jeziček in odgovorila je jecljaje:

— Šopke ponesem na grob ateja, mamice in ... in ...

Spet je prenehala deklica, kakor bi se bala, da izda veliko skrivnost, ki jo hrani v svojem srcu. Šele po dolgem prigovarjanju je razodela:

— Zadnje šopke pa delam za grob gospoda profesorja, ki so umrli na gorah ...

Pobožal sem deklico po mehkih kodrih in sem jo pohvalil: — Pridna si, Nežica, in tvoje srce je zlato ... Pa zdaj mi povej, zakaj носиš šopke tudi na grob gospoda profesorja?

Šele po dolgem prigovarjanju mi je odgovorila: — Zato jih nosim, ker so bili gospod profesor tako dobri ... Zlato mamu imajo, ki so mi podarili lepo krilce z belimi čipkami. — Žalostni so dobra mestna gospa, a jaz jih imam rada, tako rada ... Še se povrnejo iz mesta, pa jih bom spet videla ...

Vidite, gospa, tako mi je pripovedovala mala deklica,“ je končal župnik. „Ganila me je skoro do solz. Plemenito srce ima deklica. Škoda, da se ne more razviti popolnoma, ker deklica je revna in nima dobre duše, da bi ji pomogla.“

„Poznam deklico dobro — vseč mi je,“ je rekla gospa. Podprla si je glavo z roko ter je premišljevala nekaj časa. Potem pa je vstala in stopila pred župnika.

„Gospod župnik,“ je dejala, „vstala je v meni misel, lepa misel. Kaj, ko bi vzela ubogo deklico k sebi? Dolgčas mi je sami in zapuščeni ... Deklica bi prinesla k meni solčnih žarkov in pomladi — stare, bridke rane bi se pa zacelile. Kaj pravite Vi k temu?“

„Krasno, plemenito delo!“ je odgovoril sivi gospod. „Drugega Vam ne morem reči, kakor da Vam častitam k tej lepi misli.“

„Zato bi pa rada spoznala vse razmere, v katerih živi in je živela deklica,“ je nadaljevala gospa Amalija. „Bolje je, da se poznamo dodobra, če hočemo živeti lepo in prijazno. Gotovo ne pozna nihče zgodovine uboge sirote tako dobro kakor Vi. Zato Vas prosim, da bi mi jo povedali nekoliko.“

Gospa Amalija se je vsedla nazaj na stol. Župnik pa je jel pripovedovati. „Dobro sem poznal rajnega Kovača, očeta sirote Nežice. Bil je priden človek, dasi nekoliko trmoglav. Imel je majhno kajžo tam na koncu vasi in nekaj polja. Toda neki tuj človek ga je zapeljal, da je pričel lesno trgovino. Toda ni se obnesla. Zabredel je kovač v dolgove; prišel je ob vse svoje imetje in postal navaden delavec. Z ženo sta delala pridno, da sta preživela sebe in svoja dva otroka. A v hudi zimi, pred petimi leti, se je prehladil in umrl. Uboga žena se je trudila zdaj sama za otroka. Trudila se je tako dolgo, da si je tudi ona nakopala bolezen in šla za možem ... Nežico sta vzela k sebi daljnja sorodnika, ki nimata sicer posvetnega blaga, a imata pošteno srce. Fant Andrejec pa je šel past živino h kmetu Črnetu ... Lepo je vedenje obeh. Fant je sicer nekaj trmoglav, a deklica je pohlevna in krotka kakor ovčica na planini.“

„Dosti sem izvedela o njej,“ je dejala gospa Amalija. „K sebi jo vzamem, samo če bo hotela. Potem pa bomo že videli, kako bo nadalje. Hvala, go-

spod župnik, za vsa pojasnila — še danes pojdem tja dol k Nežici, da se pogovorimo.“

Prijazno sta se z gospodom poslovila, in gospa Amalija je odšla. Sivi, dobrotni starček pa je stopil k oknu in gledal za odhajajočo. Nehote se mu je dvignila roka, kakor bi hotela blagosloviti staro gospo, ki je spela s počasnimi koraki po cesti.

„Bog naj te blagoslovi v tvojih dobrih delih,“ je šepetal častitljivi starček. „Naj ti pošlje utehe in tolažbe trpečemu srcu! Prišla si kakor angel v naš tihi planinski svet in zdaj hočeš trositi srečo in mir po vasi...“

Gledal je župnik za gospo Amalijo tako dolgo, dokler se ni skrila za vogalom visoke hiše. Rosne so mu bile modre oči, in tiho je molil za ono, ki je izginila za vogalom...

(Dalje.)

Krt.

Dnevna vročina je pojenjavala, akoravno je stalo solnce še precej visoko na nebesnem svodu. Senca dreves je padala od gozda daleč na travnik, kjer so se zbrali zastopniki vseh štirinogatih živali. Vsaka vrsta si je izvolila prvaka, ki naj bi zastopal ves rod pri tem shodu. Tudi krti, ki so še takrat prebivali na površju zemlje, so poslali starega sobrata Dolgorilca. Že doma je bilo sklenjeno, da mora Dolgorilec gledati na to, da postane on kralj vseh četveronožcev. Tako postanejo tudi ostali krti plemenitaši v širnem živalskem kraljestvu.

Toda na dober uspeh Dolgorilec sam ni upal. Med potjo na travnik, kjer se je vršilo zborovanje, je sicer računil na to, da ga bode podpirala dolgorepa podgana in urna miš. Toda kaj porečejo k temu kosmati medved in mogočni lev ter drugi velikaši živalskega rodu? Na te se doma še niti spomnili niso lahkoumni krti.

Ko so si živali izvolile po svojih zastopnikih kralja, so glasovale vse — razen krta — za leva. Celo podgana in miš sta pozabili na prijatelja Dolgorilca. Sam je revež ostal in ni vedel kaj početi. Miši in podgani je napovedal tedaj smrtno sovraštvo, toda ni se mu izkazala ta napoved v korist. Miš je res silno preganjana od črnega krta, toda podgana se maščuje za svojo zaveznico in krta zalezuje kjer ga le more.

Dolgorilec je tedaj odšel domov. Veličasten sprejem ga je pričakoval doma. Vsi so mislili, da je on izvoljen kraljem; toda motili so se ubogi krti. Osupli in prepadeni so poslušali, ko jim je pripovedoval Dolgorilec, kako se mu je godilo na shodu.

Ko je dokončal svojo pripoved, stopili so skupaj vsi prvaki krtovega rodu in so sklenili, da si ustanové svoje kraljestvo. Šli so pod zemljo in tam imajo svojo deželo. To je takozvana krtova dežela, kjer še sedaj rijejo.

Polenčan.

